

Univerza v Ljubljani
Pravna fakulteta

Šol. l. 2008/ 09

PR. ZGODOVINA

Zapiski

Avtor: A. L.
Profesor: V. S.

Ljubljana, marec 2009

KAZALO

PR. ZG.....	3
I. ANTIKA.....	5
II. GENEZA (rojstvo) FEVD. DRUŽ.....	8
III. PLEMENA.....	10
IV. FEVD.:.....	12
IV.I. ZG. FEVD.....	14
IV.II. VRHUNEC PARTIKULARIZMA.....	16
IV.III. ZDRUŽEVANJE DO DRŽ.....	18
IV.IV. ZG. MODRNA DRŽ.....	22
IV.V. ABSOLUTIZEM.....	24
V. BURŽUAZNA DRŽ.....	26
VI. MED SV. VOJNAMA.....	28
CIVIL. PR.....	31
KAZEN. PR.....	33
DATUMI.....	34

PR. ZG.

VRSTE PR. PO NAČINU NASTANKA

Običajno pr.:

- med ljudmi je obveljalo kot obvezno ne da bi se zavedali njenegovega nastanka
- bolj pogosto v druž., kjer je večja nepismenost → ponavadi ne zapisano; ohranjalo preko ustnega (ali obrednega) izročila
- na podeželju in v mestih, tudi med fevdalci
- izreki sodnih zborov, sodna praksa → posvetovanje s satrešinami → *Homer: če ni javnih zborovanj = druž. brez pr.; vladarjeva naloga je ščititi ljudi, sicer Bog ustvari naravne nesreče*
- večinoma anonimno
- tradicionalno → počasne Δ
- zapis in uzakonitev (zakonod.) se spremeni v postavljeno

Postavljeno/ pozitivno pravo:

- praviloma napisano (tudi razglasitve vladarjev, ustne postave) → večja pr. varnost
- nastanek z normodajnim a.
- ustvarijo poznavalci pr. (zač. Rimljani) → pr. znanost
- opisuje *Gilgameš: ni vezan na starešine; že mestne drž. (naprednejši od Homerja)*

Zvrsti glede na obseg veljavnosti:

- statutarno pr.: skupnost sama postavi za svojo rabo (navadno potrebna potrditev višjega org.) (velja za celinsko EU)
- privilegijsko pr.: v korist določeni os. (plemiški, mestni) (danes npr. poslanska imuniteta) → lahko tudi običajno pr.
- spl. norme: za širša področja (danes: ust., zak. določbe)

2. načini nastanka pr.:

- mnenja in izreki učenih pravnikov (rim. pr.)
- usus fori (raba sodišč) → če ni v zak.
- judikatura (sodna praksa) → izreki sodišč, nimajo moči zak. (Ptujski statut)
- pogodbeno

IZVOR PR.:

- T. Akvinski: božje stvarstvo in naravno pr. (čl. moralna presoja) → pravičnost: objek.= isto dejanje lahko dobro in slabo; subjek.= pravica, da nas nihče ne ovira

Metafizični, nadnaravni:

- izvor pripisovali višjim bitjem (monoteistična verstva) → mitologija
- značilno za starejša pr. (*Homer in Gilgameš*) → pr. kot morala, tudi vzgojna funkcija
- zakonod. (vladarji) so mitološke (špartan. kult Likurga) ali zg. os. (Albanija; pogosta teokracija/ božja vlada) → vladarji so verski in posvetni
- nastajalo na zborih skupnosti (gr. polisi) in po volji vladarja

Naravno pr.:

- naravni zak./ čl. narava → razumsko
- univerzalen → skupno vsem in povsod enako
- enakopravnost → *Homer: vsi so od Boga (Zevsa)*

- uveljavitev ob krepitvi vladarjeve oblasti na račun tradicij (humanizem, recepcija rim. pr., absolutna monarhija...) → omejevalo moč vladarja
- Bodin (Šest knjig o drž.) → nauk o vladarjevi suverenosti (razvil drž. suverenost), vladarja (zakonod.) vezal na božje in naravno pr.
- monarhomahi (plem.): ne zavračajo monarhijo, a proti krepitvi vladarjeve oblasti

Racionalistično- pr. (naravnopr.) šola: (17., 18.stol.)

- opustila metafizične temelje- enakost vseh ljudi
- Grotius: pr. neodvisno od boga
- Hobbes: drž. oblast, ki v celoti izvaja pr., temelji na pogodbi med ustanovitelji → pot v parlamentarizem
- Locke: čl. pravice (do življenja, os. lastnine)
- Montesquieu: teorija o 3h oblasteh

Zg.- pr. šola: (1./2 19. stol.)

- pr. se Δ s časom in različno glede na narod
- pomen običajnega pr. → izraža lastnosti naroda (rim.- individualizem; germ.- kolektivizem; slovani- zadruge)
- Hegel: Duh naroda
- Savigny: 3 načini izražanja narodnega duha: običajno, pozitivno pr. in pr. pravnikov

Šola zg. materializma: (Marx.) (konec 19. stol.)

- vloga ekon. faktorjev
- Akvinski, Bodin

KULTURNA OBMOČJA IN PR.

- različno glede na civilizacije
- povezovalni element skupnosti + vzrok ksenofobije (sovražtvo do tujcev)
- Toynbee: civilizacijske sfere posledice izziva → povzročča napredek
- zakrnele civilizacije: poostreni življ. pogoji: Eskimi, nomadi, Špartanci
- nedonošene (abortivne) civilizacije: premočni izzivi → propad (krščansko zadušil islam, skandinavsko pa pokristjanjenje)

I. ANTIKA

PRVE DRŽ. IN NAJSTAREJŠE CIVILIZACIJE

- v klinopisu (zlogovna pisava) na glinastih ploščicah ali stelah (kamniti spomeniki)
- opisana le sporna dejstva (umor npr. ni, ker krivda jasna)- še vedno velik vpliv običajnega pr.
- kazuistično, nesistematičnost; božja sodba (ordal)- strahospoštovanje → dovolj prisega pred Bogom (ne potrebujejo prič); kolektivna odgovornost za red in mir → *če tatu niso prijeli, drž. oškodovancu nadomesti vse izgubljeno*

Sumerci:

- sužnjelastn. drž. (namakanje) → značaj mestnih (utrjena naselja poljedelcev) drž.
- najprej vodilna vloga templjev (lastniki zemljišč in sužnjev), nato prevzeli posvetni vladarji (vojskovođe) → poznan Urukagina: omilil razslojenost
- Ur-nammujev zakonik: najstarejši (21. st. pr. Kr.), zaščitnik revnih, sodba s preizkusom rečnega boga (osumljenca vrgli v reko), za kazn. dejanja pri telesnih poškodbah predvideva premož. kazni
- Zakonik Lipit- Ištarja: zadnji ohranjeni (20. stol. pr. Kr.), najemne in rodbinske določbe
- Ešnunski zakonik: skoraj cel ohranjen, v akadskem jez. (ne sumerskem)
- Hamurabijev zakonik: (Babilon, 18. st. pr. Kr.):
 - na 3m visoki dioretni steli (zdej v Louvru), ohranjen skoraj cel
 - zelo obsežen (282 členov) → vsa področja pr. (kompilacijo vsega takrat znanega pr.)
 - talionsko načelo: kazen= zločin (zob za zob)
 - kaže druž. tistega časa: gospod. razvitost (najmne in delovrsne pogodbe, veliki trgovci/ bankirji/ tamkar), privilegiranost moških (ženske kupovali; pogojno dedovale; skrb zanje in otroke, ker nimajo lastnine)
 - družb. sloji: polnopravni državljani (avilum), muškene (slabši položaj), sužnji → kazni glede na sloj (kompozicijski sist.)

Asirci: (14. st. pr. Kr.)

- pr. knjiga
- manj ohranjenega
- podobno Babilonskemu (ženska podrejena moškemu), a strožje (talion in krutost)

Hetiti: (14. st. pr. Kr.)

- zakonik
- težnja k sistematični ureditvi zakonika (od najhujših k lažjim)
- blage kazni (ni taliona)

Hebrejci:

- preprostejše (manj razvita druž.)
- nenaklonjenost suženjstvu (treba lepo ravnati, po 6ih letih osvoboditi)
- talion
- biti pravičen zaradi boga (ne zaradi pr. zapovedi)

Sveto pismo: 72 knjig (45 + 27)

- Stara zaveza: zaveza med Bogom in izvoljenim ljudstvom, 10 božjih zapovedi: 1. tabla= čl. odnos do boga; 2. tabla= medsebojni odnosi
- Nova zaveza: kar je Bog razodel odrešenemu človeštvu preko Kristusa

Indijci:

- navodila kako živeti (ne pravila) → morala
- viri: Vede, Dharmašater (v verzih) → Manujev zakonik
- kaste (vsaka svoja načela) → 4varne: brahmani (svečeniki in učitelji), kšatrije (vladarji in vojaki), vaišje (kmetje, obrtniki in trgovci), šudre (služabniki)

ANTIČNA GRČIJA (4-5. st. pr. Kr.)

Polis:

- mestne drž. (mesto z ozemljem) → pol. samostojne in samozadostne
- pomen kult. (nujno gledališče, kopališče, telovadnica) → povezovalni element
- iz voj. razlogov se povezovali v zveze (atiška, peloponeška in tebanska)
- ustanavljali kolonije (trg. in več hrane); kmalu osamosvojili a ohranila stike
- druž- ureditev: rodovno-plem. ureditev → oligarhija → tiranija → demokracija ali aristokracija

Pr.:

- ni pr. virov, ker so zadostovale ustne prisege; mnamon= kdor ima nalogo, da si zapomne (živi zapisnikar) → poznamo skozi knjiž. in filoz.
- popularna tožba: vsakdo lahko toži kršitelja (ni potreben os. interes)
- obveznost krivca odvesti pred sojenje (da ne bi vsak vzel pr. v svoje roke)
- omejitev oblasti z mandati (kozmos lahko ponovno posteneš po 10h letih)
- *Evipid: zak. se zapiše zaradi enakopravnosti (omejiti bogate in zaščititi šibke) in pr. varnosti → ohranjali skozi melodijo (nomos)*
- *Solon: odpusti davke (podobno ko v Mezopotamiji odpustijo dolgove)*

Atene- demokracija: (5. st. pr. Kr.)

- demokracija (predhodnica= timokracija) le za svobodne meščane (vsi imeli možnost biti v org. oblasti) → sužnjelastn.
- Zoon politikon= čl., ki pripomore k odločanju o skupnih zadevah
- prizadevanje za porazdelitev druž. moči (izgnali pos., ki imeli preveč moči → ostrakizem)
- problem pasivnosti ljudi (rajši delali 2.)
- pr.= zapisano, da vsem dostopno (težava pismenosti)

Org. oblasti:

- max oblast: skupščina (eclesia): skupne zadeve, polnoletni svobodni meščani
- izvršna oblast: svet (bula): 500 članov (dejansko 1/10 članov, ki se menjala vsak mesec) in aeropag: upokojeni čl. max org.
- sodna oblast: Heliea., 6000 čl. med katerimi so žrebali sodne zборе (dikasterie)
- drž. uradniki: max pomembni so voj. poveljniki (strategi)

Šparta- aristokracija: (org. oblasti):

- max oblast: 5 eforov (notr. in zun. zadeve) s pomočjo geruzije (senat): svet 28 starcev, dosmrtni mandat

- skupščina ima mali pomen
- 2 kralja (basileus): vodila v voj., čast dedna
- izobraženost sodnikov
- pr.= nezapisano, ker povdarjajo večjo učinkovitost vzgoje

Gortina (Kreta) - rod.-plem. skupnost: (5. st. pr. Kr.)

- zaostala v razvoju (prehod od agrarne stopnje v mesto) → iz nje sklepamo (dovolj pozno, da so ohranjeni zapisi) o razvoju ostalih polisov
- Veliki zapisnik Gortine: edini cel ohranjen zapis gr. pr.
 - o določbe: apetairiji= manjvredni, ker ne pripadajo hetairiji; vojkeji= odvisni ljudje s svojim premož.
 - o institut blagarice: edina dedinja, ki se mora (po moževi smrti) poročiti z najbližnjim sorodnikom, da premož. ostane v rodbini → epiklerat

II. GENEZA (rojstvo) FEVD. DRUŽ.

POZNOANTIČNO OBDOBJE:

- 311 verska svoboda za krščanstvo
- 395 razpad rim. imperija na V in Z del (meja= Boka Kotorska - Osijek – Donava)
- 476 konec Z-rim. cesarstva (Z Goti zavzamejo Rim) → zač. srednjega veka
- 533 Justinijanova kodifikacija
- 4- 5. st.: velika selitev ljudstev: Langobardi, Vandali, Franki

Z-rim. ces.:

- naselili Germani in uveljavili svojo oblast
- max vpliv Rim. ces. je, kjer je prejšnje preb. ostalo (romanski jeziki)
- sužnji: vse bolj svobodni (jih ne potrebujejo), upravljali svoje premož., na dvorih
- svobodni (kmetje in obrtniki): vse bolj omejeni vezani na obrt oz. zemljo- okrepitev vaških skupnosti), ker se niso mogli preživljati s svojim delom (previsoki davki)
- pol. in eko oslabitev (vsak ustvaril le kolikor sam potreboval- ni trg.); zemlja postaja zasebna last

Barbarska (nerimljanska)/ predfevd. drž.:

- za vzdrževanje sile
- svobodne skupnosti
- voj. demokracije (ni še drž.): razslojitev po voj. hierarh. (plenili Rim.- bogatenje pos., ki kasneje postanejo fevdalci)
- ustanavljanje plemen. zvez v voj. namene
- patriarhalno suženjstvo: voj. ujetnik živel in delal v gospod. družini

Pojav fevd.:

- izhodišče= Galija (Frankovska drž.)
- predhodnika: Rim. drž. in obmejna plemena
- zametki: selitev malih kmetov v mesta (proletarii); 2 os. statusa (svobodni in nesvobodni), vezanost na zemljo (gladae ascriptio)
- bogatejši dajali posojila in kupovali zemljo od malih ljudi (lahko še naprej obdelovali) → finan. odvisnost od patrona: jih ščiti v zameno za davke (davčni zakupnik) → beneficij
- Bizant. drž.= manj, J Slovani= ob stiku z razvitejšimi drž., Germani= hkrati s krščanst.

KONTINUITETA RIM. PR.:

Bizantinska drž. (do 1453)- kontinuiteta rim. pr.:

- centralizirani uradniški sistem in načelo pr. pozitivizma

Zakonod. dela v gršč.:

- Poljedelski zak. (Nomos georgikós) (7.- 8. st.): agrarna razmerja in kako se svobodni vključijo v bizan. drž.
- Ekloga (izbor) (726): prirejen izvleček Just. kodif. (za prakso), uzakonil ces. Leon III.
- Bazilike (10. st.): modernizacija Just. kodif., 60 knjig

Z- recepcija rim. pr.:

- ur. zapisi rim. pr. (l. 500) (*leges Romanae*): zapisali rim. pr., ki veljalo za staroselce (rim. poreklo) (os. načelo)

- vulgarizacija: poenostavljeno zaradi prilagojenosti novim razmeram

Slo:

- ob prihodu (6. st.) območje že pokristjanjeno in propad zvez kraljev z Rim. civilizacijo
- poznejša in posredna: preko srednjeveških pr. (kanonsko) in s praktično recepcijo

PLEMENSKA PR. (GERMANI):

- stiki z rim. imperijem pospeševali pr. razvoj
- ponovno os. načelo (lex origins), ki ga v rim. drž. odpravil ces. Karakala (212)
- potreba kjer je več plemen (na 1 ozemlju)
- *leges Romanae* (zapisi rim. pr.) in *leges barbarorum* (zapisi germ. plem.) → pr. (6.- 8. st.) v latin. (razen anglosaških)
- pri prednikih Slo se vpliv pojavi kasneje od zunaj

Langobardsko:

- Rotarjev edikt (643): kasneje obdelan z glosiranjem → postal del zbirke Pavijanske knjige (1020)
- Libri feudorum: lombardsko (ne langobardsko) fevdno pr.
- arengo= zborovanje
- prvi stiki Slo z Germ. (jih ne pustijo v njihovo drž.)

Bavarsko:

- lex baiuvariorum
- močan vpliv 2.h plem. in cerkv. pr.
- Slo pod njihovo oblastjo: veliko zemlj. gospodov in vpliv pr. na S

Frankovsko:

- max pomem za Slo (upr. in cerkv. ureditev)
- plemensko: *Lex Salica* (6. st.); Merovingi in *Lex Ripuaria* (8. st.); Karolingi
- kraljevo: kapitulariji: upr. zadeve, veljalo za vso frank. drž.; *Capitulare de villis* (800): urejal upravljanje kralj. domen
- razvitejše agrarne obdelave, organizac. oblike (hubni sistem) v okviru zemlj. gospodstev), nastanek krajin (mejne grofije)

Vaško ozemlje:

- marka= celotni vaški svet: markovna tovarišija= vaška skupnost in *almendo* (gmajna)= ozemlje za skupno uživanje
- teorija o svobodni marki: marka je prvotno svobodna naselbinska skupnost, pozneje v odvisnosti od zemlj. gosp.
- načeloval je grof ali krajinski knez (Slo)

III. PLEMENA

PR. SLOVANOV: temelj so običaji

- zaostajanja Evrope, selitev narodov
- 6. st. Slovani (Veneti) iz Zakrpatja do Donave in Alp → ropali bogati Biz. ces.
- plem. zveze, voj. demokracijo

Pisani viri: Bizant. avtorji:

- Prokopij (6. st.): demokr. način življ., javne zadeve opravljajo skupno (ni 1 vladarja)
- Pseudo-Maurikij (7. st.): navodila Bizant. voj. za boj proti Slovanom → lastnosti plemen: svobodoljubnost, anarhična nesložnost (nimajo drž.), z ujetniki ne vedo kaj bi (hitro odpustijo), pogosto selijo, vojaki pešci in nepripravi za boj na odprtem
- Pseudocezarij: prehrambene navade Slovanov

Material. vir: arheologija (grobovi, selišča, orodja): skromna produktivnost kolektiv. agrar. gospod., skromna družb. diferenciacija

Jezik. viri (primerjalno): starejše oblike poljed. (ralo- orodje le za razrivat zemljo), primitivno pr. (kar je prav), lastnina (last, svoj), poznali sužnje (rob), rod in pleme, gl= starešine, zbori (veča) in sodbe (sod), knez (Gotski), vojvoda (na čelu) in kralj (Karel V.)

Pr. spomenik: primerjava izrazov, običajev, pravil, organiz.

Etnologija: opazujejo sodobna ljudstva brez pisav in sklepajo na razvoj

LOČITEV MED ŽIVIN. IN POLJED.:

- sprva kot poljed. → ob preseljevanju stik z živinor. Vlahi, Protobolgari in Obri
- teorija o boju ras med Obri in Slovani ter pojava župana in kosezov

Vlahi: staroselci

- potomci poromanjenih Ilirov in Keltov
- polnomadska živinor.
- neposlovanjeni ostali Albanci in Grki, v J Krpatih ohranili romanske jez. posebnosti (Romuni), na ozemlju YU se zgodaj poslovanili (podrejeni Slovanom)
- s Srbi se kot Uskoki umikali Turkom → naselijo v Vojni krajini → selili do 20. st.
- poseben pr. položaj, nosilci življenja v zadrugah

Protobolgari in Obri: nomadi

- iz Kavkaza, azijskih step in S od Črnega morja → turkotartari
- po zaporedju somenjali bivališče, konjereja in ovčjereja, vojskovali kot konjeniki → plenilni pohodi in ozemeljska ekspanzija
- voj. hierarh., občasne plem. zveze tudi s Slovani
- panonski Obri se poslovanili, Bolgari ostali

PREDFEVD. DRŽ. PRI J SLOVANIH

- nastajale v stiku z Z drž. in Bizancem
- Samova plem. zveza (7. st.): otresli obsrke nadoblasti, kralj Samo (Frank, razpad z njegovo smrtjo)

- Kneževina Karantanija: (zač. 8. st.): stalnejša naselitev, intenzivnejša obdelava zemlje, zgled razvitejših staroselcev, zasebna lastnina, krepitev oblasti posam. → barbarska drž. (prehod od voj. demokr. v fevdal.)

Conversio (spreobrnitev Bavarcev in Karantancev) o **Karantaniji** (9. st.)

- pokristjanjevanje: iz Salzburga in Ogleja → Ratislav prosi cesarja za misionarje, ki znajo slovansko → Ciril in Metod (iz Bizanca): iznašla glagolico+ prevedla knjige za bogoslužje+ maševala v slovan. jez., zaradi česar tožena v Rimu
- salzburški nadškof dokazuje večji vpliv pri pokristjanjevanju (pred Metodom), da bi imel oblast nad ozemljem → nastane Bela knjiga salzburških škofov
- slo krajina Sp. Panonija (del V frank. drž.- knez Kocelj): samostojna od 869- 874, upori proti pokristjanjevanju
- gentilna kneževina (rodovna), elem. drž.: povezovanje ljudi, vzpostavitev oblasti na ozemlju, oblast urejena s pravili, dednost knežje časti, ustoličevanje
- bavarska nadoblast pod knezom Borutom, nato sin Gorazd (prosijo Franke, da jim ga predajo), nečak Hotimi → vojvoda, pokristjanjujeta
- pr.-pol. tvorba: najprej samostojni (do 820) nato pod Bavarci in Franki (knezi)

Druž. razlikovanje:

- Pseudocezarij: prehrabene navade Slovanov
- hierarh.: premož. razslojevanje (privilegiji)
- duhovnik Ingot: ponižal pogani (plem.) pred kristjani (nesvobodne del. sile)
- ustoličevanje (do 1414): razvilo iz volitve plemenskega starešine v prenos vojvodske oblasti → pomembni kosezi: prenesejo oblast ljudstva na kneza (ne več zbor vseh svobodnjakov); knežji kamen (Krnski grad pri Celovcu), vojvodski prestol (Gosposvetsko polje)
- knez: vojvoda, ustoličevanje
- kosezi: privilegirani, voj. plast (iz knežjega oboroženega spremstva), podrejeni le knezu (izven župe); na dvorih → ohranili svobodo (plem. ali svobodni kmetje)
- župa: iz dekanij (zaselki svobodnjakov); gl.= župan, aktor= starešina → kasneje skupnost podložnikov, dajatve poberejo zemlj. gospodje, javna zemljišča podarjali v zasebno last
- zadruga (velika družina): gospodar. in gospodin. skupnost, vsi lastniki vsega (zemlja, živina, orodja); sorodniki, gl.= starešina; vzdrževali mejno stražo in 1 vojaka
- svobodni: z daritvami dobili zemljišča → prešli v odvisnost
- nesvobodni: iz voj. ujetnikov, delali na dvorih

IV. FEVD.

- znač: agrarno, avtarktično gospod., velike posesti, delovna sila vezana na zemljo → delitev dela, šibak denarni tok- malo trg., gl.= zemlja
- fevd. pr.= sistem zajmov → razmerje med odvisnimi kmeti in zemlj. gospod.

PREMOŽ. RAZMERJA (beneficij)

- lastnina: v lasti stvar (zemljo) in njene donose → donos postane samostojen predmet premož. pravic
- (iz Glose ordinarie) podelitelj= lastnik razpolaga (dominium directum) in prejemnik= uživa korist (dominum utile), lahko podeli naprej... → razcepljenost lastnine (hierarh.) → vazalstvo: senior → grof → vazal
- pravice do dednega nasledstva (emfitevza) in obdelave

Oblike izkoriščanja:

- alod: lastnina fevdalca (alodni gospod) → ničesar dolžan, možne nadaljne podelitve
- zakup: svobodno razmerje (2stranski a.)
- zajem: podelitev zemlje 2. (1stranski a.); prejemnik= uživanje in vezanost na zemljo, podelitelj= del lastn. pravic (rente, lahko kadarkoli vzame); raznovrstnost (kratkoročni- min 1 leto, dedni; izguba os. svobode)
- nesvobodni zajem: omejena svoboda (vezan na zemljo: omejeno gibanje, poroke, poklici in premož. sposobnost) kmeta → patrimonialna oblast
- fevd: svobodni zajem; fevdno razmerje= med fevdalci, fevdalno razmerje= med fevdalci in obdelovalci zemlje (druž. pomembno, skupnost pr. pravil) → vazalstvo= fevdni gospod ščiti vazala, vazal pa zvestoba

Rente:

- tlaka (ročna, vozna, vprežna, gradbena, javne službe): na dominikalni zemlji; jo spremenili v robotnino (denar namesto dela) zaradi večje storilnosti plačanih delavcev; odmerjena (določeno št. dnevov) in neodmerjena
- dajatve: zapisano v urbarjih, imenskih knjigah in katastrih
 - o redne= za dežel. sodnika (priznavalnina sodne oblasti)
 - o odvetščina= redna, za gospod. varstvo pred sodišči (vzrok podložništva)
 - o pojezda= dnevnicе gospodu, ki hodi od kraja do kraja
 - o desetina= del pridelkov (žito in mala živina) za vzdrževanje cerkv, org.

Zemljišča:

- dvor: zemljiško gospodstvo samo upravlja z nesvobodno del. silo → dominikalna zemlja, pridvorno gospod.
- kmetije: obdeluje mala družina (gospod. enota) in pravica do neobdelanega zemljišča → rustikalna zemlja → huba (50 ha): tip kmetije velika za 1 malo družino (glede storilnosti, potreb, rodovitnosti in obveznosti), gospod. obdelovalna, dajatvena in davčna enota, redko deljiva
- neobdelan svet: pripada teritorialnim zemlj. gospodstvom (temelj za pr. teritorije)

Os. status:

- o svobodnjak: svobodna os.
- o svobodin: pripadnik župe, omejena svoboda (podložnik)
- o tlačan: podložnik z veliko tlake

- o svobodnik: kmet lastnik svobodne zemlje (neodvisen od gospostva)
- odvisnost:
 - o nesvoboden/ suženj/ sclavus: kot orodje, dedno, svoja hišica in malo zemlje
 - o delno svoboden/ kmet/ servus: vezan na zemljo in gospoda, samostojnost na obdelovalni zemlji

PATRIMONIALIZACIJA

- navezovanje oblasti na premož. pravice (fevdalci opravljali veliko opravil, ki so jih prej vladarji) → dajatve ne več drž., proizvajalci samozadostni → zabrisovanje mej med javnim in zasebnim pr.
- patrim. oblast: izvaja jo zemljiški gospod (če sodstvo= patrimonia. sodstvo); za svoje podložnike, večinoma nižje sodstvo
- patrimonij: dedna zemljiška lastnina (očevina)

Partikularizem:

- pr. partikularizem: veljajo različna običajna pr. in avtonomije glede na skupine (etnične, stanovske, soc....)
- patrimonialni gospodi postali neodvisni, tisti z javno oblastjo ustvarjajo pr. (vsak dvor svoje pr.) → pr. držb. razslojeno
- pr. nižje skupnosti velja pred pr. višje, prednost pred vsem pa imajo privilegiji: pravilo, kraljevo pr., deželno pr., obče pr.
- os. načelo

Kolizijske norme (statuti, pravila): katero pr. uporabljati

- st. personalia: za os. → pr. skupnosti
- st. realia: za nepremičnine → pr. kraja kjer je nepremičnina
- st. mixta: za obligac. → pr. toženčevega prebivališča; izjema tujski arest: pr. kraja kjer deloval

Avtonomije:

- plemiške, mestne, podeželske
- samouprava skupine → odločanje o zadevah skupine in članov (enakopravni znotraj skupine) na zborih

IV.I. ZG. FEVD.

- Z Ev= 5.- 9. st., Slo= 9.- 11. st. → visok sred. vek (v Slo zgodnji)
- do nekdanje meje Z- Rim. ces.
- zač.: frank. vladarji poddržavljali cerkv. posest in jo podeljevali (imuniteta) v zameno za obrambo → vodilna vloga germ. drž. (barbarska in Frank. drž.)
- delitev Eu, zametki 1. drž. iz plemen, zametki nacij (posledice so manjšine danes)
- razvoj pr. (patrimon., dvori, različne svob.)
- zač. gospod. in reorganiz. podeželja → zemlj. gospodstva, avtarkija

FRANKI:

- razpad Frank. drž.: Fr (Z)- roman. el.; današnja It. In Niz. (sred.); Nem (V)- germ. el. → Sveto Rim. ces.
- kompozicijski sistem (kazni glede na sloj)
- družb. razslojevanje:
 - o servi: sužnji na dvoru (nesvobodni)
 - o lidi: nesvob. ljudje na kmetijah (polsvobodni)
 - o ingenui: omejena svob. ker obdelovali zemljo (svobodini)
 - o grofje: voj. poveljnik, predsedoval zboru svobodnjakov, najprej dosmrtno, nato dedno
 - o missi dominici: vladarjevi odposlanci, cerkv. in posvetni (v parih); nadzirali grofe in razsojali
- grofije= upr. enota → mejne grofije/ marke/ krajine (Slo): obrambna funkcija, zato večje

Zemlj. gospodstva:

- vladar: lastnik vsega zemljišča → podeljeval posesti (ker premalo denarja) v last (ne fevd) vplivnim os. (za naklonjenost) → podelitvena listina/ darovnica: opis mej (reke, kraji) in navedba obdelovalne površine (v hubah)- teritorialna podelitev
- Župa: kolektivno zemljišče, skupnost km. obrtov; obveznosti do zeml. gosp. kot prej do vladarja
- 3letno kolobarjenje (vsako leto 2. kult.) s praho (paša)
- notranja kolonizacija: podeljevanje hub domačinom, župani obsežne pravice (najprej prosti dajatev)
- enorodbinsko gospodarstvo na hubah zaradi večje donosnosti

SLO:

- prehod včasih nasilen (poganski upori) ali pospešen s skupnimi upori s Franki (proti Madžarom, Obrom)
- malo preb., malo zemljišč v zasebni lasti, ekstenzivno kmet.
- starosl. fevd. el.: vojvodstvo Karantanije, dvori (preurejeni), del visokega plem., kosezi (plem.), župani (načelniki teritor. enot)
- krajine: Karantanska, Kranjska, Istra, Furlanska in Veronska → karantanski vojvoda in krajinski knezi (voj. in sodni predstojniki)
- reorganizacija vasi: hubni sist., kolobarjenje, pravice na zemlji

Istra:

- kult. kontinuiteta (do 8. st. pod Bizancem)

Rižanska veča (804):

- svobodnjaki se pritožili kralju (Karel Veliki) proti vojvodi Ivanu in škofom → 3 kral. odposlanci skličejo večo
- pritožbe: proti škofom: ne prispevajo k javnim dajatvam in poslabšujejo zakupne pogoje; proti vojvodi: dajatev ne prenaša drž., jemlje gozdove in vasi, s svobodnimi ravna kot s podložniki (tlaka), privedel Slovane na mestna ozemlja, uvaja novo upr. (svoje stotnike) → sporazum: vojvoda preneha škodovat, le Slovani lahko ostanejo
- priča o naselitvi Slovanov, pot v fevdal. (drž. dohodki postajajo zasebni, prilaščanje neobd. zemljišč, nalaganje obveznosti)

Zak. sodni ljudem (870):

- 1. ohranjeni zak. Slovanov, običajno pr., v zbirki pravosl. Cerkv. Prava Krmičija, pokrisjanjevanje Cirila in Metoda
- verjetno nastal v Sp. Panoniji (ali Bolg., ali Velikomorav.)
- kazen. pr. po Eklogi (17. poglavje) z dodatki (kazni za poganstvo, omilili svetne kazni, dodane cerkv. kazni) → cilj: odnos do zasebne lastnine (tatvine) in zatreti spolno promiskuiteto (rezali nosove)
- dve verziji: krajša (32 členov) in daljša (77 čl.)

ISLAM

- l. 610 Mohamed začne učiti novo vero (hitro širi); zač. štetja časa je preselitev Mohameda v Medino (hedžra) l. 622
- dobro ohranili znanja antike
- teokratska drž.
- šeriatsko pr.: skupnost predpisov tega pr. → viri: koran (temelj), sunna (izročilo o prerokovih naukih), hadit (način reševanja pr. problemov), idžima (mnenje pravnikov), qiyas (analognost)

IV.II. VRHUNEC PARTIKULRIZMA

- 10.- 13. st. → visoki sred. vek
- fevdal. razdrobljenost, fevdalci želijo še več zemlje, nekateri ostali brez
- patrim. oblast= več oblastnikov drž. (ni centraliz.)
- razkol rimok. in pravosl. cerkv. (11. st.); 1. križar. vojna (1096- 1099)

PARTIKUKLARIZEM: fevdalci max moči (vladarjeva omejena):

- deželsko (= višje patrimonialno; ≠ deželno) sodstvo: za nepriviligirano preb. (ne meščane), tudi težje kršitve (krvno)
- ustanavljali mesta (Šk. L., Pt): obrt in trg., svobodni ljudje, naselja ločena od okolice, pravica do obzidja
- kovali denar (libre)
- privatna vojska iz nesvob. → bojevali- fajde → mirovno gibanje (božji mir): omejevali vojskovanja (papež in ces. za zaščito šibkega sloja) na določene kraje, os. (ne ženske in otroci) in dneve (ne prazniki → nazadnje le pon. in sre.) → sejemski, mestni, deželni in drž. mir (Slo od 11.- 13. st.)
- svobodnjake popolnoma podredili (s premož.) → svobodini

Zemljiški sistem:

- huba (hlapčevska, podložniška): kmetija, pr. enota, redko deljiva
- vasi: svet in pravice; skupno uživanje neobdelanega sveta, gospod. celota; soveska= uživalci hub te vasi (nekoč župa)
- izgled: parcele geometrijske in enako velike (prej glede na relief), hiše ob cestah (prej gručaste vasi)

Kolonizacija:

- notr.: pol. razdelitev župe na kmetije., poslabšani položaj županov → sodelovanje= županjska huba (brez dajatev), nato izginejo
- zun.: množično naseljevali (Bavarce), posledično eksploatacija zemlje in asimilacija z domačini → konji (ne voli), večje hube (bolj sposobni) → Δ etične meje, prom. in gospod. zveze

Struktura preb.:

- kmetje: nesvobodnjaki= zajem, prosta saja (gospod po svoji volji lahko odsadil) in svobodini (vezan na gospoda, ugodnejši zajem); kasneje dedni → dejansko nesvob.
- cenzial: osvobojen nesvobodnjak (kasneje tudi svobodin) → gospod ga podari cerkv. oltarju (oblično), ta ji plačuje majhno pravdo (census)
- kosezi: od 12. st. so razdeljevali posesti- slabšalo položaj → podredili gospodom, pokmetili ali postali ministeriali

Ministerialstvo: podlaga za dežel. plem.; voj.- upr. nesvobodnjaki → dejansko svob.

- nesvobodni: v lasti gospoda (kot stvari, vezani na zemljo, nesvob. poroke, otroci last zem. gospoda)
- plem.: lastniki zemlj. gospodstva (obstajalo malo denarja, zato jih gospodje plačevali z zemljo)- živeli od rente (lahko uporabljali z dovoljenjem gospoda)
- lahko dobili zemljo tudi od 2. gospoda, vendar le v fevd (da ostala njegova)
- ministeriali (vitezi)= visoki položaji, lastniki militov; militi (oprode)

SLO

Zemlj. gospodje:

- svobodni (svetni, cerk.): brez teritorija (svetni izginjajo) in teritorialni
- nesvob. plem. (dokler ne postanejo cenзуali)

Obdelovalci:

- kosezi in svobodnjaki z lastnim dvorom
- odvisni: pridvorni obdelovalci (nesvobodnjaki) in kmetje na hubah (svobodini, proprii- nesvobodnjaki, 2.)

Hr.- Ogr. Unija (1102):

- izumre dinastija hr. kraljev → Ogr. zavzamejo Panon. Hr.
- zapis Qualiter (Trogirska apendikula): Ogr. kralj kronan za hr.
- pogodba Pacta conventa: kralj zagotovil nedotakljivost plem. premož., davčna prostost, omejena voj. dolžnost

IV.III. ZDRUŽEVANJE DO DRŽ.

- konec 12.- sred. 15. st.
- večja produktivnost (presežki hrane)- ni treba vsem kmetovati → nova delitev dela: agrar. in neagr.= obrt (nesvob.) in trg. (svoboda, premož. sposobnost) → razvoj mest
- razceplenost na dežele, kolonizacija hrib. predelov= mešanje preb.
- blag.- denar. gosp. → razvoj denarja, prometne, gospod. in pol. povezave
- bolj zapletena pr. razmerja (civil. rim. pr.) → zač. pr. znanosti= 1. univerze (Bologna, Pariz, Oxford) za proučevanje rim. pr.- recepcija; obravnava kanon. pr.
- težnje po koncentraciji oblasti (nasprotno partikul.), avtonomije/ samozakonstvo

Pol. oblike:

- IT: komunalno gibanje: mesta avtonomna- mest. drž. → nadaljevanje partikular.
- FR: mesta zavezniki kralja (podpira trg.) → za združeno oblast (partik. kot ovira)
- NEM ces.: dežele → močni vladarji: dežel. knezi (nekateri volilni) in privileg. Habsburžani (v Slo kot knezje); dežel plem.: podrejeno- priznavalo vladarjevo sodno in voj. oblast
- ANG: plem. omejilo monarhovo oblast (Magna charta libertatum) → parlamentarizem in zač. ust. pr.

Kanonsko (kanon= cerk. zak.) pr.:

- božje (naravno in razodeto- Sv. pismo) in cerkv. (človeško)
- viri: apostoli, papeži (sinode, koncili, cerk. sodišča), mnenja pravnikov (kanoisti)
- Gratianov dekret: (12. st.) uredil kanon. pr. (Z- cerk.)
- Dekretali papeža Gregorja IX. (13. st.): uradna zbirka kanon. pr.
- Corpus iuris Canonici (16. st.): Gratin. dekret in dopolnitve papežev → Codex iuris Canonici (20. st.): zbrano celotno kanon. pr.- 7 knjig (sploš. določbe, božje ljudstvo, učenje, posvetitev, premoženje, sankcije, postopkovno pr.)
- zakramenti: krst, birma, pokora, bolniško maziljenje, sv. red (posvečenje)

PLEMIŠKA AVTONOMIJA: plem.- vladar

- voj. plem. (minister.): osvoboditev
- plem. pravice (obič. pr.) si pisno (zbirke) zagotovijo kot privilegije → utrdijo pol. položaj; da jih morajo upoštevati tudi novi vladarji
- privilegij (= ročin):
 - o dednost: tudi ženske
 - o davčna prostost: (tudi svojih podložnikov) zaradi obrambne dolžnosti
 - o ne vojskov. zunaj dežele
 - o plem. svoboščine (omiljen ius resistendi): pravica do upora (tudi z orožjem)
 - o nedotakljivost zunaj sodnega postopka
- sodna avtonomija: patrimonialno sodstvo= plem. si sami sodijo pod vodstvom seniorja, ograjno sodišče; zbori plem. (1x letno, prisotnost kneza), zavarovanje interesov; ožji org. reševali spore; poenotenje pr. dežele → temelji dežel. ust.
- dežel.- knežje premož.: upravlja knez (ozemlje in davki); vicedom= sodišče za os. komornega premož.
- nastanek dežel: ko nekdo pridobi/ si odcepi ozemlje in si voj. in sodno podredi plem. → Slo: Štaj. (Gradec), Kor. (Cel.), Kran. (Lj), Gor. (Go)

Listine: izdajo kralji pod pritiskom plem.

- Magna charta libertatum (Ang., 1215): izda jo Ivan "brez dežele", na kralj. in dežel. zborih plem. (veliki svet kraljestva)
 - o omejili kraljevo oblast: obdavčenje plem. le s soglasjem plem. (na zboru)
 - o pravica do obravnave pred sodiščem (ograjnim) in v primernem roku
 - o zak. sodba= postopek proti svobod. čl. lahko sproži le pooblaščen sod. uradnik z verodostojnimi pričami
- Zlata bula (Madž., 13. st.):
 - o prepoved pregona brez pravde
 - o davčno prostost posestev, plačilo za vojskov. zunaj drž.
 - o pravico do odpora v primeru kršenja teh pravic
- Georgemberski priv. (Štaj., 12. st.): zapis zaradi menjave oblasti, na sod. zboru plem.
 - o davčna prostost za minist.
 - o plem. svobod. in nedotakljivo zunaj sod. postopka

MESTNA AVTONOMIJA: mešč.- plem.

- naselbina, kjer se nekateri ukvarjajo s trg. in obrtjo
- meščansko pr.= za meščane (trg., sejem. pr.); mestno pr.= zapis pr. za določeno mesto
- nastanek: ob gradu, ob poteh (ovirah, križiščih), kontinuiteta → privatna: vpliven gospod (Pt, Šk., Loka); drž.: dežel.- knežja (Lj)
- obgradje: meje mesta, do katerih deluje sodišče, pravice in omejitve

Pravice:

- org. avton.: mešč. večja/ arengo; kasneje ožji svet → pravica voliti sodnika in župana
- lastn. pravica (imajo hišo), pravica do trg. in obrti (osvobojeni hlapci)
- gospod. pravice: tedenski sejem, prisilnost ceste (vsak trgovec moral skozi mestopobirali mitnine), do skaldišča (blago moralo bit na prodaj), obmilje (v okolici prepovedana obrt), do tujskega aresta (zadolžene tujce smeli prijeti, zaseči blago in odvesti pred sodišče)
- komunalno gibanje: čimvečja avtonomija (do suverenosti)

Preb. v mestih: svobodni (po 1 letu v mestu- mestni zrak osvobaja)

- meščani: edini mešč. pravice → postal s poroko ali mešč. poklicem (trg. in obrt)+ zadostno premož. (imajo hišo)
- gostači: služabniki mešč. in dninarji
- plem.: brez mest. pravic, le hiše
- duhovščina
- Židje: svoje sodstvo, žid. sodišče za spore s kristjani
- kmetje (furmani): pravica do podež. trg. (le določeno blago)- ne živijo v mestih (nesv.)

Zapisi:

- privilegiji: krajši, pravice mesta do okolice, mestni monopol, pristojnosti dežel. in mest. sodnika, prisilnost poti, pravica do sejma → privileg. knjiga (potrdil dež. knez)
- statuti: urejajo notranjost mest, običajno pr. razvitih mest → mešč. sami sprejmejo (gospod le potrdil)

Primeri: za celin. Slo= podeljeval Henrik

- Piran
- Kostanjevica: najstarejši zapis privileg.; podobne pravice še za okoliška mesta
- Ptuj (14. st.)- statut (200 čl.):

- o mešč. sami določili sodnika (odločajo kot v preteklih sodbah) → tržni inšpektor; pobira davke in zemlj. pravdo (priznavanje oblasti)
- o zaradi nasprotij med dežel. gospod (proti)= salzbur. nadškof in mestnim gospodom (za) (nasledniki minister.); dežel. knez= Habsb.
- o mestna veča 2x letno po 14 dni, mandati, vicedom izvršuje mest. upr.
- o kaz. pr., dediščina, varstvo potrošnikov...
- Ljubljana (16. st.)- privileg. knjiga:
 - o naj plem. s hišo v mestu prispevajo
 - o 100 imenovanih (namesto več- volilna vloga) → sami postavljajo org.: sodnika (mest. gospod), župana (upr.), notr. in zun. svet (sodeluje pri sojenju)
 - o kaz. pr.: oficialna maksima (pravica+ dolžnost drž. org. preganjati krivega); opredelitev kršitev in sankcij (zrcalečese) → sodnika navezali na zak. (pr. varnost)
 - o pravica do gozdov in pašnega sveta ter tujskega aresta

Obmorska m.: PI	Celinska m.: LJ, PT, Kost.
iz poznoant. utrjenih naselbin → <u>kontinuiteta</u>	nastanejo z dovoljenjem gospoda (pr. izločila iz agrar. okolice) → ko vladar v denarni stiski, mu posodijo denar v zameno za pravice
pisani statuti (1300) → <u>statutarno pr.</u>	nezapisani statuti (izjema Pt) → <u>privilegijsko pr.</u> (podeljeval gospod)
<u>civitatis</u> = sedež škofa (Kp, Ts), <u>castrum</u> = novejša (Pi)	<u>trg</u> = pravica do sejma; <u>mesto</u> = + pravica do obzidja
tudi <u>širše zaledje</u>	<u>malo okolice</u>
<u>prosta lastnina</u>	<u>hiše v zajmih</u> (svob. in deden)- vezanost na gospoda, ker podeli ozemlje
patriciji= gl., mestni plem., svojo zemljo; ljudstvo (populus)	ob nakupu zemlje izgubil status
v <u>arengu</u> izvoljeni patriciji → kasneje <u>veliki svet</u> (4 sodniki/ konzuli- izvršna oblast- za 4 mesece); <u>mali svet</u> (imenujejo ga veliki svet ali potestat- predlogi za veliki svet) → balotiranje: izžrebali tiste, ki imenujejo nove funkcionarje	v <u>veči</u> (mešč. skupščina) izvoljeni: <u>notranji svet</u> (max), <u>zunanji svet</u> (za kontrolo) → mutacija: zun. svet smel vsako leto odpoklicati nekaj članov, notranji pa jih je izbral iz zun. (ne sme istih)
samostojne mest. drž., kasneje podredili vladarji (Benetke, 1420) → gl.= <u>potestat</u> (zastopnik Benetk, nadzoroval)	odv. od gospodov (knez= mestni gosp.) → upravitelj dežel.- knež. premož.= vicedom; preds. (gl.) večje= <u>mestni sodnik</u> (najprej postavil mest. gospod, nato voljen)
Židje do novega veka	izgnani l. 1500

AVTONOMIJE NA PODEŽELJU

Soseske (vaške skupnosti) → več= župa:

- gl.= župan (voljeni ali jih postavil gospod): podrejen dežel. sodišču (ker včasih vasi različnih zemlj. gospodov)
- urejanje skupnega sveta, kaj bo v prahi in kaznovanje (na zborih)

Deželska sodišča:

- za neprivilig. preb., manjša ozemlja

- sodijo dežel. sodniki (ni gospod) in župani
- težje kaz. zadeve, lastnina in podložniki → na večah vsi prijavljali kazn. dejanja
- večja= sodni zbor (3x letno): pravda (vodstvo gospoda), župan. pravda, dvanajstija (dobri ljudje)
- Red za dežel. sod. (Kranjska): da ne posegajo v nižje patrim. sodstvo
- sodbe: sodelovanje javnosti, pr. praksa, premož. kazni, sklepanje po analogiji

Beneška Slo (primer Nadiže: landarska in mjerska dol.): posebno zaradi mejne pozicije

- vsaka vas svojo avton. in dekana → za 1 dol.: arengo= dekani te dol., gl.= veliki dekan → za vse vasi: združeni arengo= vsi dekani, gl.= gastald/ jurisdicent (zastopa patriarha/ gospoda) → 3stopenjska dekan. ureditev
- banka= dežel. sodišče, jurati= izbrani na arengu, da grejo k notarju v Čedad overit svoje zapiske iz zasedanja (prauda)
- zgodnja ločitev sodstva in uprave
- čeprav vsi ne spadajo pod Beneškega patriarha, imajo enake dolžnosti o vzdrževanju trg. poti (prelazi)

Gorske (vinorodne gorice: Štaj. in Dolen.) **skupnosti:**

- vinogradi: pridvorni, hubni, gorskopr. (gospod želi vinogr., ker donosnejše od lesa-krčenje gozdov)
- poseben zajem: svoboden (lahko tudi mešč. in plem.), deden, gornine (dajatve) majhne
- gorski gosp., gornik= izvršni org. (1 na gori), sogorniki/ mejaši= pridelovalci (tudi plem. in mešč.)
- max raziskana slo pr. zg.: izvirna slo pr. terminologija, Δ običajnega pr., veliko prakse, aktivnost slo preb. pri razvoju pr.

Gor. pravde (kot patrim. sodišče):

- zbori: 1-2x letno, vsi sogorniki (obveznost) in gor. gosp., odločal prisedniški kolegij
- priznanje oblasti gosp., branje gor. bukev, najprej spl. zadeve, nato posam. (civil. pr. in nižje kaz.), pisanje zapisnikov, sodna praksa

Gor. bukve (Štaj., 16. st.): zak.

- v nem., kmalu prevod v slo (ker brali)
- ker hotel gor. gospod poslabšat zajem (dobival malo dohodkov)
- **retrakt**: pravica pridobiti nazaj zemljišče (vinograd)
 - o če ga prodajal, imeli prednost: gospodarski, sorodniški, sosedski retr.
 - o sicer= če nima dedičev, če 3 zaporedna leta ni opravil 1. kopi, če 4. leto ni oddal gorščine, če samolastno razpolagal

Obalne skupnosti (HRT pod Ogrsko):

- **Vinodolski zak.** (13. st.): zaradi Δ knezov (želi ohraniti stara pravila); zbori
 - o kolekt. odgovornost za delikte (el. starega pr.)
 - o pristav/ adjunkt= os. javnega zaupanja, zastopa sodni zbor, pobira globe (2% njemu), če krivo priča (3 priče proti) izgubi status
- **Poljički** (V od Splita) **statut**: podobnosti s starim rus. pr.
 - o kmetje: pučani (večina, svobodni) in kmetiči (podložniki plem.)
 - o plem.: didiči (skupna lastn. na družin. premož.) in vlastela (poznejši)

IV.IV. ZG. MODERNA DRŽ.

- novi vek (sred. 15. st.- zač. 17. st.): propad Bizanca (pr.), odkritje Amerike (trg.)
- razcvet denar.- gospod. (manofakture, založništvo, investiranje trg. kapitala, bančništvo) → bogatenje mešč.
- humanizem in renesansa (čl., antika)
- zač. parlament., moderen davčni sistem (ideja o obdavčenju vseh, temelj je glavarnina), poenotenje pr. (recepција rim. pr., šolani pravniki), birokracija (kapital., denar, novi bogataši)
- boji proti novostim: plem. želi obdržati privilegij.; km. upori zaradi višanja davkov (zaradi inflacije in Tur. upadov), ponovna nesvoboda; reformacija
- večje soc. razlike, praznoverje (lov na čarovnice)
- zač. absol. (1 močan vladar)

VOJ. IN DAVKI

- davek: denar od pr. in fiz. os. za delovanje drž. → patrimon. drž. dohodkov
- vpadi Turkov: potrebna močna obramba in denar (problem: plem. prosti davkov)
- voj. obveznost: prehod iz plem. na najemniško (učinkovitejša, izučena) voj. plačano s komor. premož. (neodv. od plem.) → plem. denarno pomoč ali vojake (ker sami težko držali obrambo proti Tur.)
- regalije: doh. vladarja od kovanja denarja, dajatve za koncesije (rudniške) in mitnine
- komorno premož.: dohodki s posestva → kom. davek: mesta (dežel.- knežja), Židje (za pr. varnost), agrarna (domene) in cerkv. gospostva pod odvetništvom dežel. kneza (ker brez voj. obveznosti)
- imenjska renta: doh. posestva od podložnikov (imant= renta od rustikalnih zemljišč)- v urbarijih, preračunano v denar → za odmerek voj. in davčne obveznosti → imen. knjiga (zametek davčnega katastra)
- trošarine: novi posredni davki za vino, meso...

DEŽEL. UST.

- dež. stanovi: privileg. os. pod vodstvom vladarja, avtonomija (ogr. sodišče)
- dualizem: monarh- stanovi: za voj. in davke morali soglašati
- dež.- zborna avton.: stanovi in knez razpravljajo o voj. in davkih → plem. ponovno obdavčeni, sami določili koliko
- vicedom: predstavnik vseh mest v deželi/ drž.
- drž. zbori: zbori dež. knezov (Esp, Fr, Habsb.) ali zbori vis. in zbori niž. plem. (Ang.)

Dež. zbori:

- sodna- stara (ogr. sodišče) in davčna- nova (dež. zbor) avtonomija
- 3 stanovi- 4 klopi: posvetno (gospodje ter minister.) in duh. (prelati) plem. (ne vazali dež. kneza) ter mešč. (3. stan)
- vsak (zastopali tudi podložnike) svoj virilni glas, za mesta kurialni glasovi zastopnikov (župani ali sodniki)
- el. parlament.: načelo reprezentativnosti (voljeni zastopniki mest), odobravanje davkov, večinsko načelo → nimajo zakonod. oblasti (razlika s parlam.)
- udeležba obvezna
- gl.= dež. maršal, odločilna vloga plem.
- postopek: razpisal knez navadno 1x letno; lahko sestajal os. ali preko dež.- zbor. komisarjev- jim izda kredenčno pismo s propozicijo (napotki s predlogom): opis voj. stanja, vladarjevih zahtev in načrtov, nujno tarnanje nad pomanjkanjem sredstev) →

posvetovanje stanov in zahtevki (gravamina), replika komis., duplika stanov... do odobritve; sicer knez sestavil nov dež. zbor → objava v dež.- zbor. publikaciji

Zakonod. (16. st.): zakonod.= vladar

- vrste: finančni zak., reskriptivna zakonod. (zaradi gravamin), libeli (organiz. drž. upr.)
- Constitutio criminalis carolica (Karel Veliki): srednjeveško kaz. (hude telesne kazni), material. in proces. pr.; šolani pravniki; salvatorična klavzula; najprej velja subsidiarno (primarno veljajo kaz. norme pos. dežel) → *Sv. Rim. ces.: lokal. pr. pred vladarjevimi, dednost fevdov*
- Postave Goriške grofije: zapis običajnega pr. zaradi Δ oblasti (izumrtje Gor. grofov-novi Habstb.); boljši položaj kmetov (manj dajatev), ker sicer uhajaji na Beneško (tam svob.); zakupi (obojestransko odpovedljivi): dedni in svob.- za vse, prosti ali podložni- za kmete (po 40 letih ga ne smeš odstraniti), kolonat= kratkoročen, odpovedljiv, dobiš stanovanje, zemljo in orodje
- Tripartit (Ogrsko kralj.- Prekmurje): običajno pr. in zak., 3delen (1. plem., 2. proces., 3. partikul. pr.); sprejme ga drž. zbor, magnati (višje plem.) pa ne- zato nikoli uzakonit, uporabljen v praksi → *Ogr.: central. drž. (močan vladar), ni patrimon., ob smrti gospoda postane posest kraljeva*
- Zapovedni list (1570): najstarejši ur. dokument v slov. jez., da se ne morejo sklicevati na nerazumevanje, novosti razglašali na trgih → prom. davek za tovorjenje vina (plačujejo vsi neglede na stan)

Poenotenje pr.:

- obče pr.: fevdno (domače), kanon. in rim. (tuje) pr.
- za nova kompleksnejša gospod. (denarno) razmerja lahko spet uporabljati rim. pr. → praktična recepcija (12. st.)
- ob odkritju Digest začeli proučevati (teoretična recep.) → nastanek univerz
- subsidiarna uporaba rim. pr.: ni obvezno (privileg. je pred njim), se pa lahko sklicuješ nanj → zahteva po šolanih pravnikih šele po fr. revol.
- odpor plem. na uporabo rim. pr., ker bi tako izgubili privil.

Birokratski aparat:

- komorno sodišče (15. st.): polovica sodnikov obvezno šolani pravniki
- komorna upr.= vicedom
- uradniki (šolani pravniki): nov (na delo) plačan sloj za vladarja

AGRARNA RAZMERJA NA SLO (16., 17. st.)

Kmetje:

- večinoma svobodni (na V slabšanje položaja), večja bremena (več tlake, denar. kazni)
- svobodniki: kmetje, ki kupujejo zemljo

Zajmi:

- prosta saja: min. ugodna, gospod kmeta prosto nasajal/ odsajal
- mitne/ zakupne kmetije: običajno kmetijo prevzeli dediči (čeprav ni dedni zajem)- ob prevzemu lastn. plačati primščino/ mita
- kupne kmetije: prosto razpolaganje, dednost, večja primščina → zato gospod (kmet upiral) mitne kmetije spreminjal v kupne= prevedba (na lastnih gospodstvih kneza- večanje doh. ali na zemljiščih zemlj. gospodov- večanje davčne moči kneza)

IV.V. ABSOLUTIZEM

- od 17. st.- buržoaz. revol. → 1740- 80= M. Terezija; -90= Jožef II.
- gradnja cest, uradništvo (pravniki); posledično korupcija (zato uradniki visok položaj)
- enotno pr. (pr. jezik, nadzor davkov); enotni jez. (nem)
- vladar neodv. od plem., združevanje v drž. → slabljenje plem. in mešč.- odprava avtonomij

Absol.: neomejeno vladanje vladarja (morali onemogočiti plem., zakonod.)

- pol. a.: še sklicevanje stanov na zборе
- pr. a.: vladar sam ustvarja pr. (nasprotno staremu), ni sklicevanja stanov
- reformirani a.: reforme zaradi novega pr.
- konzervativni a.: po fr. revol. in Napoleonu

Reforme: za okrepitev drž. nasproti 2. → voj. in močan drž. aparat → načela:

- populacionizem: čim več preb.
- kameralizem: drž. finance in gospod.
- merkantilizem: večanje izvoza (manj uvoza)- razvoj manufaktur; čim več dragih kovin
- fiziokratizem: zemlja= osnova za davke → izboljšati položaj in obdelovanje kmetov
- sist. stalnih regimentov: stalna in prisilno služenje voj. (dosmrtno, nato 7 let)
- naravnopr. šola: proti fevdal. in pozitivnemu pr. od Boga → povdarja racional. (razum), os. svoboda, svob. vere

ZAČETKI IN RAZVOJ BIROKRATSKEGA APARATA

- močno plačano uradništvo (šolani pr.) proti plem. (vse šibkejše)
- ločitev sodstva od upr. (razen na okrajih)
- patent= vladarjev zak.

Sodstvo:

- (Fr.) odprava deželskih sodišč, vladar nadzoruje patrim. sodstvo
- odprta pritožb. pot
- 4 stopnje: vrhovno sodišče (4. st.) → apelacijsko (meddež.) → deželno sod. (namesto ogr. in dež.-glav.) za patrim. sodstvo, (Fr.) tribunal za višje civ. in kaz. pr. → okrajna sodišča, (Fr.) mirovni sodniki (nižje sodstvo za več občin)

Uprava:

- ces. org.: kancler (vodja ces. pisarne), drž. komorno sodišče
- meddež. org.: iz central. org., gl.= guverner (čas Fr.- vodja voj. in nadzor nad administracijo) → Slo: Habs.= pod Grad; Fr. kot Ilir. province= pod Lj; Avstrija= Lj. in Trž. gubernija
- dež. org.: nastali kasneje; gubernije/ reprezentanca/ komora/ dež. glavarstvo/ dež. vlada- gubern. svetniki (namesto stanovskega odbora); stanovi razpuščeni
- srednja dež. stopnja: neodvisni od dežel (ni nadvlade plem.); okrožja: kresije/ uradi (olajšati kmete, da lahko prispevajo več davkov, oslabiti gospodstva; vodijo katastrofe) in okr. glavar (gl.); nimajo svojega sodstva → (Fr.) distrikti
- okrajji: iz nabornega (voj.) sist. → vsaka voj. enota imela kantone (zemlj. gosp. od koder dobivali dopolnitve); kasneje več funkcij: statistika, ceste, policija, izdelava katastrov → (Fr.) občine → (A) komisarjati (uradniki)

Kraj. (davčne) občine:

- rihtar= župan (podžupan v katastrskih občinah), ni upr. in sodstva
- (Fr.) komune: tudi upr.; župan (velike komune) ali sindikt (male) → dodeljeni pristavi in svetniki

Katastri: za davke, zemlj. knjiga= sodna knjiga (za pr. varnost)

- obdavčena vsa zemlja (tudi dominikalna)
- teritor. enote= podlaga za upr. razdelitve (še danes)
- Robotni patent (Terezija): maksimiranje tlake (2-4 dni/ teden; ne sme višati, če prej nižja; prednost pred njo imajo obvezna km. dela) → Δ v dajatve: odkup= relucija; odprava= abolicija → *npr.: ni dovoljeno razpoloviti dni tlake, Δ v denar. obvez. le s privolitvijo podlož., gosp. in župnik ter odvetnik skupaj ne smejo presežti max tlake...*
- Terezijski k.: donosi zeml. gosp., nadzor bremen podlož. (davki sorazmerni dajatvam)
- 1. štetje preb. (za novačenje- voj.)- konskripcijska komisija, konskrip. občine (oštevilčene hiše- 50) → Jožefov k.: seznam zemljišč za davke (18% za fevd. in 12% za drž.- se ne obdrži)- katastrske občine
- Tolrančni pat.: prej (Tereza)= prisilna veroizpoved zaradi enotnosti (poseg v čl. notr.) → zdj (Jožef)= dovoljene vse (protest. in gr.) vere, vendar ne javno → drž. korist
- popis kultur in donosnosti zemljišč (Jožef II)
- Franciscejski k.: zarisali zemljišča (katas. mapa, v merilu) po tem, ko so jih obhodili (reambulirani kat.)

POLOŽAJ KMETOV

- odprava os. nesvob. (poroke, gibanje, poklic...)- Nevoljnški patent; če zapusti zem., poišče namestnika; zemlj. zaveza ostane (odpravljena l. 1848)
- prevedba: prosto sajo Δ v dosmrtni zakup (vladarjev patent), kasneje zajem (deden, ni mogoče deliti) (kupni patent)
- pr. varstvo: tožbe sestavljal podež. odvetnik (svetovanje in zastopanje); patrim. sodstvo le s pristankom kresije; podlož. kaz. patent (kakose pritožiti- pokorno, župan= posrednik z gospodom)

V. BURŽOAZNA DRŽ.

- 19. st.- 1. sv. v.
- vlada mešč., proti razsipnosti vladarjev → revol., kapital.
- nacional.

Buržoazne/ mešč. revol.:

- Ang. slavna: prevlada parlam., brez nasilja → parlam. monarhija
- Niz.: mešč. se upre Esp. nadoblasti, močna pomorska sila (kolonije v Indiji)
- ZDA: upor proti davkom za Angleže brez njihove privolite → osvoboditev
- Fr. (14. 7. 1789, februarska): ni sklicevanja stanov (sklic parlam., ko Ludvig XVI v težavah) → republika, kontinen. zapora
- A. marčevska (1848): slabo razvito mešč. → le odprava fevd.

CILJI REVOL.:

Gospod.: kapital.

- svob. konkurenca, zaseb. lastnina (odprava fevd.)
- trg. pr.: os. (jamčijo s svojim kapitalom) in kapit. druž. (jamčijo s premož. podjetja), fr. in nem. trg. zakonik
- vzdrževanje kmet.: subvencije kmetov, dednost

Soc.: odprava fevd.

- odprava os. nesvob.
- delovno pr. (proti izkoriščanju- ne otrok in žensk pri delu), svobod. del. sila
- zemlj. gospodje upravičeni do odškodnine (ker lastniki zemljišč in dolgo let izvrševali javno oblast) → odškodnina= 20× povprečne dajatve (dobili od podlož. in drž.)

Zemljiška odveza:

- ozemlje zemlj. lastn. (odpisali, odplačevali kmetje 20 let, plača drž.) dolgove izbrisali
- servitutna regulacija skupnega zemljišča: ureditev služnosti, delitev na 2 dela (½ od zeml. gosp., ½ upravičencem z idealnimi deleži)
- kmetje samostojni, lastniki → zadolževanje (davki+ odplačevanje zemljišča), presežek agr. preb. → izseljevanje v Ameriko

Nacion.:

- narod/ nacija: pripadnost drž. (zg. narodi) in jez. skupini (nezg. nar.)
- svoboda narodov, asimilacija
- Habsb.: več narodov
- Zedinjena Slo (mar. revol.): odprava dežel in pol. združitvev Slo (pod Habsb., veliko avton.- Slo zbor), enakopravnost slo jez. (Pražak. reforme: sodbe, tožbe, slo zapisnik in ust. za Slo v slo)
- jez. pr. (notranji in zun. urad. jez.)

Drž- pr.:

- central. oblast zagotavlja pr. varstvo
- nove upr. enote (Fr. departmaji, v Habsb. ostanejo) → nekaj avton.
- poenotenje pr. (ne partikul.) → 4 stop. sodstvo; vsak pravico pritožiti 1krat (max 2krat)

- predstavniški org.: volil. sistemi taki, da zagotavljajo želeo sestavo → spolni, starostni, premož. in izobraz. cenzus ter volil. razredi (kraj in interesni) → vsak voli poslance za svoj razred= volil. kurija (določeno št.): prosti ali imperativni mandat

Dvotirni sist.:

- drž.: zakonod. in izvrš. veja (minist. svet, dežel. vlada, okrajna glavarstva)
- avton. (komune): kraj. in interesne (obrtne in trg. zbornice) → zak. (dež. zbor, okrajni in občinski odbor), izvrš. (dež. odbor, okraj. in občin. predstojništvo)

Konstitucional.: omejitev absol. vladanja:

- parlam.: zakonod. (najprej zavrača/ sprejema vladarjeve), predsavnik ljud. (demokr.), stanovska ureditev (2domnost, virilisti: niso izvoljeni zaradi stanu- škof, rektor univ.)
- ust.: (ust. skup.= konstituanta; ponavadi oktroirana/ vsiljena od vladarja) ločitev oblasti ter čl. in državlj. pravice

HABS. UREDITEV:

- pluralizem ust. a.: zak. z ust. vsebino (namesto ust.)
- oktob. diploma: federalizem (nekateri pristojnosti imajo dež.)
- febr. patent: predstavniški patent (vpliv ljudstva na oblast)
- vrsta temeljnih zak.: čl. pravice, sodstvo, delitev oblasti, razvoj strank/ društev
- razdelitev AO (19.st.): posledica ces. izgubljanj bitk/ ozemlja (Lombardija, Benečija...)

A-O poravnava: z reskriptom

- Cislitvanija: A, Dunaj- Habsb. ces.; Transilvanija: O, Budimpešta- kralj
- ločeni zakonod., o voj. in zun. pol. odločali na skupnem drž. zborov- k.u.k.

O- Hrt poravnava:

- hrt sabor → avtonomija (zakonod.) za: notr. pol., vera, prosveta, sodstvo
- hrt vladar= ban
- skupno predvsem gospod. → drž. zbor (člani tudi hrt. saborji)

VI. MED SV. VOJNAMA

1. sv. v.

- vzrok: nasprotja med imperialističnimi (širjenje gospod. in pol. vpliva) velesilami → 2 tabora: antante= ANG, FR, RUS, kasneje IT (z London. paktom 1915); trojna zveza= NEM, AO, IT
- povod: Gavrilo Princip umori A nadvojvodo → A napove vojno SR (pridruži se ji Črna Gora) in RUS, NEM napove RUS (okt. revol.) in FR, ANG napove NEM zaradi kršitve belgijskega sporazuma nevtralnosti, IT nevtralna, l. 1917 vstop ZDA in GR (k Antanti)
- NEM prosi premirje (7. 11. 1918), čez 4 dni kapitulira → Versajska mirov. konferenca: NEM izgubi kolonije in nekaj ozemlja, AO razpade na drž., TUR izgubi večino ozemlja, IT dobi kar obljubljeno v Lond. paktu
- Mri. pogodbe (1919-20): Versailles- NEM; Saint Germain- A; Trianon- MADŽ (YU meje); Neuilly- BOL; Sevres- TUR; Rapalska pogodba- meja A- IT

2. sv. v.:

- Hitrel zahteva vrnitev prometne povezave skozi POL- ta zavrnila → NEM sporazum z IT in SZ o nenapadanju, NEM napade POL (1. 9. 1939)- ANG in FR napadeta NEM, IT nevtralna
- NEM (MADŽ, IT in BOL) napadejo YU (1941) → kapitulacija (18. 4.)
- JAP napade ZDA (1941), ANG in ZDA napadeta nazaj → atomski bombi= kapitul. JAP (1945)
- kapitul NEM (9. 5. 1945)
- Jaltska konfer. (feb. 1945): Roosevelt, Stalin in Churchill- sporazum o podobi sveta po vojni= NEM razdeljena na 4 okupac. cone, organiz. ZN

JUGOSLAVIJA

- slovan. narodi skušali rešiti nacionalnost v AO s konceptom trializma (kot z Ogrsko)
- Majniška deklaracija (1917): YU klub v AO parlam. zahteva združitev SLO, HRT in SR pod Habsb. (brez tujega nadzora)- dve težnji: SR (kralj) želi pridružitve ostalih slovanov, YU odbor pa združitev v samostojno drž. → AO zavrne, v SLO vsenarodno gibanje
- Krfska deklaracija (jun., Trumbič in Pašič): združitev obeh tez= kraljevina SR, HRT, SLO z vodstvom Karađorđevićev → ust., demokr. in parlam. monarhija- enakost jezikov, ver, pisav in zastav (kasneje pridruži še Črnogor. odbor)
- Narodni svet Slovencev (avg. 1918, Lj, kasneje potrditev Narodnega vječa)
- program neodv. drž. YU dežel (sept. 1918, Zagreb)
- Narodno vječe SHS (okt. 1918, Zagreb)= pol. vodstvo J Slovanov v AO, org.= kralj. narod. sveti → 2vladje- načelo zastopstva (1 delegat na 100 000 preb.) in program zedinjenja

Drž./ kraljestvo SHS:

- drž. traja 1 mesec, ker ni mednar. priznana (predvsem ob mejah težave)
- Narodno vječe proglasi (okt. 1918) neodv. YU dežel (iz AO)- Nar. vječe= vrhovni drž. org. (oblast izvaja predsedstvo)
- za zedinjenje med vsemi J Slovani potreben sporazum med Nar. vječem in 2. (Srb. vlado) → SR prizna (okt. 1918) Nar. vječe za vlado YU dežel na ozemlju bivše AO
- Črna gora in Vojvodina se pridružita kralj SR, SHS (ker šibka- problem mej in nered) se združi s SR

- odbor (postavi ga Nar. vječe) v sporazumu s SR vlado= izjava o združitvi (dec. 1918) → imenovanje nove vlade (razpust Nar. vječa in kralj. svetov)
- a. adreso na regenta (dec. 1918)

Kraljevina Jugoslavija (1929):

- začasno ljud. predstavništvo: zak. o volitvah in začasni poslovnik ustavodajne skupščine (ta poslovnik je moral predpisati regent, ker je bila ust. skup. že izvoljena); poslanci morali priseči kralju
- začne delovati ust. skup. (1920) → sprejem Vidovdanske ust. (1921, edina v celoti sprejeta na ust. skup.): buržoazna monarhija, pol. neodgovor. kralja; varovanje kapital.; birokratski central.
- razdelitev drž.: 33 upr. oblasti z županom in maksimiranim št. preb. (800 000); okraji s sreskim poglavarjem; okrožja
- oblasti: zakonod.= kralj (sklicuje in razpušča skupščino) + skupšč. (enodomna); upr.= kralj preko ministrov; sodišča= v kralj. imenu → absol. vladar omejuje ustavnost in parlamentar.

6. 1. diktatura:

- kralj Aleksander (jan. 1929): razveljavi ust. + razpusti skup.
- delitev na 9 banovin (namesto oblasti) → gl.= ban: predstavnik kralj. vlade- upr. (2. stopnja) oblast
- absol. + kralj. diktatura
- oktroirana ust. (sept. 1931, uveljavi kralj sam): 2domno ljud. predstavništvo= senat (nekaj voljenih, nekaj imenuje kralj) + nar. skup. (voljena)- oba morala sprejeti sklep
- Δ ust. (1939): razpust skup.; uredba o Banovini Hrt (sporazum Cvetkovič- Maček,)= ustreza narod. mejam, nacion. ime in nekja avton.

Slo:

- Narod. vlada za Slo (potrdilo Nar. vječe): enotna oblast- odprava dežel. samoupr. → preimenovanje v dež. vlado Slo, nato začasno pokraj. upr. Slo
- ustanovitev Univerze v Lj (jun. 1919)
- 2 oblasti: Lj in Mb (vrh. sod. v Zag.) → združ. v Dravsko banovino (vrh. sod. v Lj)
- občine: zak. o občinah= občin. odbori voljeni, minimalizirano št. preb. (združevanje Slo občin); zak. o mestnih obč.= priznanje statutarnih občin (mestne ob.) z mestnim svetom in preds. MO

Poenotenje pr.:

- neenotnost zaradi prejšnjih oblasti (AO, SR, ČG) → SHS razdeljena na 6 pr. območij → Šestojan. dikt. uzakoni enotne zakonike (trgovinski zakonik, kazen. pr. in postopek ter civil. post.- civil. zakonik ostane neenoten)
- sodstvo: več vrhovnih sodišč (različne tradicije) → Slo najprej vrh. sodišče v Zagrebu (čas Lj in Mb oblasti), nato v Lj (čas Drav. banovine); višje dež sodišče v Lj (namesto prejšnjih apelacijskih v Ts in Gradcu)

Pr. in sod. območja:

- Slo in Dalm. (ozemeljsko razčlenjeni): prej pod A (A zak.), nar. vlada, dež. avton, novelirani ODZ (poroke cerkv., njeni spori civil.) → skupaj od ukinitve Benetk + v Ilir prov., nato Dalm. v Hrt banovini

- Hrt in Slavon.: prej pod O (poseben status- ogr.- hr. pr.), pr. nar. vječa, nenovel. ODZ (poroke in njeni spori cerkv.) → skupaj pod O in Hr banov.; prej Slav. pod Turki, nato Vojna krajina in kasneje pod Bratislavo (AO)
- Vojvod. in Međimurje (ozemeljsko razčlenjeni): prej pod O (O zak.), brez civil. zak., zak. člani iz Tripartita (poroke civilne) → v Međ. priseljevanje Turkov; v Vojvod. pribežalo preb. pred Turki, pridruž. SR
- BIH: Herc. prej pod AO (AO in avton. pr.), Bosna pod Tur. (islam. pr.), ODZ kot raba sodišč (poroke islamske)
- SR: prej kralj. SR, Gradjan. zakonik (civil. pr.) (poroke pravosl.) → kasneje odcep Mak. in Kosova
- ČG: ODZ (civil. pr.) (poroke pravosl.)

SLO IZVEN DRŽ. MEJE

- med sv. v. velik del Slo v tujih drž.

IT:

- ob propadu AO: slo del Primorske= GO nar. svet; Obala= 2vladje v TS: slo nar. svet= A voj. mornarica in IT odbor za javno blaginjo
- pokrajine, ki nekoč pod AO in zdj prevzeli IT= Julij. Krajina (gl.= prefekt) → razdelitev na province (tako, da v nobeni niso bili Slo v večini)
- it oblast slo občinske svete in župane nadomestila s svojimi gerenti in komisarji
- sodišča: apelc.= Ts, okrožna= Go, Kp, Tumeč, Videm, okrajna/ preture; kasneje posebno sodišče fašistične stranke (iz Rima)
- odprava slovenščine: najprej spontano na sodiščih in nižjih upr.; nato dekret o poitaljevanju slo imen; pregon slo v cerkvah, upravah in šolah; dokončno odprava slo šol (Gentilejeva šol. reforma), društev in tiska

A:

- Kor. plebiscit (1920) na podlagi Saint- Germanske pogodbe: Celov. okolje razdeljeno na cona A in B → v cona A zmaga A, zato v B ni glasovanja → več nepravilnosti
- zvezna (iz dežel) republika A → nato doba diktature (oktroir. ustava): avtoritarna, krščan. stanovska drž. → priključitev k NEM (Hitler)- pod Berlinom
- slabšanje položaja Slo manjšine (pol. in pr. pritisk ter terorji)

MADŽ:

- Slovenci pod O brez priznanja (tudi med vojnama); zunaj YU ostalo Porabje

CIVIL. PR.

PREPUŠČANJE STVARI IN DONOSOV

Investitura: prenos pravic

- v prometu: plem. in mešč. lastnina; zajem po kupnem in gorskem pr. med podlož.
- gl. način pridobitve= izročitev
- stvari: premičn.: prepustili v posest; neprem.: simbol. izročitev (ključ, pest zemlje, obhod...)
- obličnost zaradi varnosti (proti goljufiji): priče se potegnejo za ušesa, mejniki (črepinje, bankovci) → kasneje (pismenost) notarske listine- zapisovali v mestne knjige
- pravice do donosov: dajatve, fevdi, cerkv. funkcije...

Zemlj. knjige:

- dež. deska: zbirke listin o nepremič. prometu → načela: javno in vpisnost (kar ni vpisano ne velja- pr. varnost in nadzor davkov)
- gl. knjiga: vložki za zemlj. posest s podatki o lastnini in bremenih, za vsako kat. občino
- kataster: za davčne namene (Francisc. kat. hkrati tudi zemlj. knjiga)
- urbarji: dohodki zemlj. gospoda od podlož.
- moderna zemlj. knjiga (1879): podlaga= lastnina (ne zemlj.); gl. knjiga, kronološka zbirka listin za 1 sodišče (več kat. občin), kopija kat. mape

OBLIGAC. PR.

- razvoj s pojavom obveznosti v prihod. (po fevdal.)
- formalnosti: konstitutivne (bistvene) in deklaratorne (dokazne); obličnosti: javnost (priče), listine (pečatenje; os. zaupanja: notarji, vicedomini na Primor., kredibilna mesta v kapitljih pri duhov.), izpitje nekaj alkohola
- os. jamstvo dolžnika ali poroka → sankcije: zaslužjen., zapor, denar, zastavitev
- evkicija: odgovornost zastavitelja, da upniku nudi varnost, če se je polasti nekdo 3.
- pogodb. globa (dolga): obvez. zastavitelja, da jo plača upniku za primer neizpolnitve

Zastavitev:

- novejša: zastavitev stvar obdrži (kot hipoteka)
- starejša: upnik stvar poseduje in uživa
 - o mrtva: pridobiva donose (prepovedana; → navidezen učinek kot z rešilnim kupom)
 - o živa: donosi se odštevajo od dolga
 - zapadlostna: upnik postane lastnik
 - prodajna: stvar proda (višek od zastavitelja, primankljaj še dolgovan)
- premičninaska: zastava stvari (skrinjska) ali živine (jedoča)
- z rubežem/ prisilo: samopomoč; vzetje živine, ki naredi škodo, dokler se ne povrne škoda
- Slo (Pt. statut): ob uničenju stvari (jedoče) upnik ni kriv, niti ne more terjati dolga

ZAKONSKA ZVEZA

- pomen: premož. ostane v rodbini, rodbinske povezave, nadaljevanje genijev, zavarovanje; kazatelj= bogastvo obredja
- najstarejše: kup (ženska kot vrednost) in ugrabitev (če so starši določili nekoga 3.) neveste → obredi in pr. ter telesna združitev

- le višji sloji si izbirali partnerja, pomemben dogovor med družinama
- cerkev: monogamija in stalnost zveze (prepoved razvez); obredno, pred cerk. org.
- veljavne poroke (sred. vek): cerkv. in necer. (proti volji staršev) → dekret Tametsi: veljavne le cerkv.

KODIFIKACIJE CIV. PR. IZ 19. ST.

- obče pr. (rim., fevd., kan.)= zastarelo → potreba po kodificiranju po narav. pr. in absol.
- Prus.: dvojnost= recepcija rim. pr. in moderne ideje monogamije ter šolanih pravnikov

ODZ: občī zaradi enakosti (vsi svob.); državljanski (= civilni) kot nov pojem

- za poenotenje pr. (razveljavlja dosedanje obče pr.)
- naravno pr.
- ureja os., premož. (lastn. pravica kot v rim. pr.) in dedno pr.
- 1. osnutek pod M. Terezijo → Jožef II uredil le nujna področja (poroke, dednost...), nov osnutek poskusno uveljavljen v Galiciji → Zeillerjeva predelava osnutka: začne veljati 1812 (ne Ilir. province)- 1815 velja na celotnem Slo ozemlju → noveliranje

Srbski civ. zakonik:

- priredba ODZ → novosti: žensko dedovanje, če ni moškega dediča; ni določil o porokah, določila o zadrugah (protislovna)
- velja v Srb, kasneje tudi Kosovo in Maked.

Obči premož. zakonik (1888):

- pobuda Črnogor. kneza
- uveljavljeno obič. in plem. pr., iz ODZ izpustil dedno pr.

Code civil (Fr.):

- redakcija civ. pr. (Portalis; Napoleon hotel uveljaviti posvojitev, da bi imel naslednika)
- naravno pr.

KAZEN. PR.

- odgovornost: kolektiv./ objekt. → individ./ subjekt. (sred. vek)
- kazni:
 - o telesne, odkupnina/ spravnina, kolekt. krvno maščevanje → zaporne (novi vek)
 - o glede na sloj → enakost (novi vek)
 - o neomejeno → različno/ sorazmerno z dejanjem (sred. vek)
- maščevanje= povrnitev za zlo: neomejeno mašč. plemena (pustošenje) → omejitvev glede na dejanje; začasno premirje; obredno maščevanje → poravnava/ kompozicija (denarno- posredovanje drž.)

PLEM. DRUŽBA

- za zaščito skupnosti: znotraj= brezpokojnost (izguba pr. zaščite, prepuščen knezu-smel ubiti), med skupnostma= maščevanje
- razvoj kazni tudi iz sakralnega

SRED. VEK

- namen kazni: zastraševanje (odvrčanje od zločinov) in poboljšanje storilca
- kaznovali po občutku (ne kar je predpisano, da je kaznivo)
- kazn. dejanja: uboj ločijo od umora; preganjanje čarovnic izrekala duhov. sodišča
- kazni: javnost, surovost (pogoste premož., redkejša sramotilne, telesne in prostostne)
- posebne kazni: načeli talion in zrcalečnost → ponazarjanje dejanja

NOVI VEK

- malefični red: pravica izvrševanja kaz. sodstva (Lj dobila zač. 16. st., v privil. knjigi)
- Constitutio Criminalis Carolina (Karel Veliki): kaz. zakonik in postopnik, klavzula določala subsidiarno veljavo (dopuščal običaje drž. stanov)
- material. pr.: navedbe kazn. dejanj (ne še vse, lahko kaznovali po analogiji tudi nenavedena dejanja) → kazn. dejanja proti vladarju/ drž., pravde proti čarovnicam
- postopek:
 - o tortura: mučenje osumljenca za priznanje (če ga niso zalotili pri dejanju)
 - o inkvizic. maksima: sodnik= preiskovalec
 - o oficial. maksima: kazen. sodstvo dolžnost oblasti → strogi postopek (ne v javnosti): ponovno priznanje za zapisnik, sodnik na podlagi prisodnikov in raziskave sprejel obsodbo, sestali za sodbo, razglasili (prelom palice) in izročitev rablju
- CC Theresiana: nič novosti → kasneje Terezija odpravi torturo, smrtne kazni večinoma nadomesti s prisilnim delom
- zak. o hudodelstvih in kaznih (Jožef II): za kazn. dejanja potreben naklep in prosta volja; kazni= zapor (z ali brez dela), prikovanje, pretepanje s palico...
- zak. o hudodelstvih in težkih polic. prestopkih: nova olajševalna okolišč.= zanemarjena vzgoja
- Beccario: namen prevencije (generalne in specialne), legitimiteta in sorazmernost; predpisuje jih le zakonod., kaznujejo le pristojni (delitev oblasti); proti surovim kaznim; kazn. dejanje ≠ samomor, prešuštvo, detanor...
- ločitev mater. pr. in postopka (1/2 19. st.)
- pravica do sojenja in kaznovanja= iz pos. na drž.; kazen le če nujna

DATUMI

476	- konec zahodno rimskega cesarstva, konec antike (začetek srednjega veka)
533-534	- Justinijanova kodifikacija
871	- Conversio o Karantaniji
777	- bavarski vojvoda Tassilo ustanovil samostan Kremsmünster (danes zg. A)
804	- Rižanska veča
9. stol.	- Zakon sodni ljudem
13. stol.	- Piranski statut (okr.1300 statuti mest: Trst, Koper, Izola, Piran)
1300	- Kostanjeviški mestni privilegij (Henrik, član rodbine Goriških grofov)
1376	- Ptujski statut
1566	- Ljubljanska privilegijska knjiga
1543	- Gorske bukve za Štajersko
1514	- Tripartit
1560	- Postave Goriške grofije
1740-80	- Marija Terezija
1780-90	- Jožef II.
1766	- prevedba na Koroškem (s patentom Marije T.)
14.7.1789	- francoska revolucija
1848	- zemljiška odveza
30.5.1917	- Majniška deklaracija
20.7.1917	- Krfska deklaracija
1.12.1918	- zedinjenje (SHS)
28.6.1921	- Vidovdanska ustava
6.1.1929	- šestojanuarska diktatura
3.9.1931	- oktroirana ustava
16.7.1919	- Univerza v Ljubljani